אין די רייען פון די „ברעד"־ליינס

דער נעכטיגער טאג האט געהאט א סך וויכטיגע פאליטישע פאסירונגען, אלגעמיינע ווי אידישע, וועלכע קענען דיענען אלס מאטעריאל פאר׳ן לייט־ארטיקעל שרייבער זיך אפצושטעלען אויף זיי. און עס קאמענטירען. אבער פון דעם בארג ידיעות, וואס די פאסט און דער טעלעגראף האבען אונז נעכטען געבראכט, האט אונזער הויפט־אויפמערקזאמקייט צוגעצויגען א זאך, וואס איז פון דעם קלאס, וואס ווערט אין דער זשורנאליסטען־וועלט באצייכענט מיט׳ן נאמען "יומען אינטערעס" — מענשליכער אינטערעס, און מיר גלויבען אז עס פארדיענט גענוג אינטערעס, צו ציען די אויפמערקזאמקייט פונ׳ם לעזער צו דעם, ווייל א שטיק מענשליכע לעבענס־טראגעדיע שפיגעלט זיך אפ אין דעם. יענע טראגעדיעס וואס מען גייט אזוי אפט פארביי, און מען באמערקט ווי אפילו נים.

עס איז אויך מעגליך, אז עס האט צוגעצויגען אונזער אויפמערקזאמקייט צוליעב דעם, ווייל אין דער טראגעדיע איז טיילוויז אויך פארוויקעלט אדער אריינגעוועבט אונזער שטאדט טאראנטא. אבער נאך אלעמען שפילט דא די שטאדט קיין ראליע נים, ווייל אזעלכע זאכען טרעפען אין א סך אנדערע שטעדט אויך.

מיר גייען פארביי די ברויט־ליינס. די טרויער ליניען און מיר זעען די אלע אפגעריסענע ווי זיי שטייען און ווארטען גאנצע שעה׳ן פאר א שטיקעל ברויט און אביסעל ווארעמע זופ. האבאוס, טרעמפס, פוילענצער, געפאלענע, און וואס פאר א נאך נעמען גיט מען דען ניט די אלע אומגליקליכע, פאר וועמען די "ברעד־ליין" איז יעצט די איינציגע האפנונג, ניט אין גאנצען אויסצוגיין פון הונגער. וואלט מען זיך מער צוגעקוקט צו די אלע מענשען, וואלט ניט שווער געווען צו אנטדעקען די פיעלע שטילע טראגעדיעס, וואס מאנכע פון די דאזיגע מענשען האבען איבערגעלעבט.

אבער צוריק צו אונזער ענין.

די נעכטיגע פאסט האט אונז אויך געבראכט א באשרייבונג וועגען איינעם אזא אידישען "טרעמפ", וואס מען האט אנטדעקט אין א "ברעד ליין" אין קליוולאנד. אנטדעקט האט אים א "זשורנאל" מיטארבייטער, און אט וואס ער שרייבט אונז וועגען זיין אנטדעקונג, וואס ער האט געמאכט בשעת ער האט באזוכט די רייען פון די ארבייטסלאזע אין א "ברעד ליין":

"קיין אידישע פנים׳ער האב איך צווישען די הונגעריגע און נויט־ליידענדע ניט געזען. דער איינציגער, וואס זיין פנים האט אויסגעדריקט א ניצוץ פון א אידישער פיזאנאמיע, איז געווען איין יונגערמאן און איך האב איהם דערפאר באלד געשטעלט די פראגע, צי איז ער א איד.

— א איד? — האט ער מיך צוריקגעפרעגט. — געוויס בין איך א איד. קוים מיט צרות איז מיר געלונגען פון אים ארויסצוקריגען, אז ער איז א זון פון אנשטענדיגע און געאכטעטע אידישע עלטערען אין באפאלא. דארטען האט ער שטודירט מעדיצין און האט געקראגען דעם טיטול דאקטאר. דערנאך האט ער חתונה געהאט מיט א מיידעל, מיט וועלכער ער האט זיך באקענט אין פילאדעלפיע. זי איז געווען אזוי ליבליך, אזוי שיין און הארציג, אזוי געטריי און איבערגעגעבען. אז ער האט איר געווידמעט זיין גאנץ לעבען. ער האט זיך איר איינגאנצען איבערגעגעבען. זי איז געווארען זיין לייפטורם, זיין וועגווייזער, זיין זון און שטערן. שפעטער האבען זיי געהאט א קינד. ער איז געווען אנגעשטעלט אין א שפיטאל, און עס האט זיך אים געדאכט, אז קיין גליקליכערען מענשען פון אים האט גאט נאך קיינמאל ניט באשאפען.

אויף דעם ראט פון א פריינט האט ער באשלאסען זיך צו ספעציאליזירען אין געוויסע קראנקהייטען און איז פאר דעם דאזיגען צוועק אוועק קיין טאראנטא, כדי פארטצוזעצען זיינע שטודיען. זיין געליבטע פרוי און קינד האט ער איבערגעלאזען אין באפאלא, וואו ער פלעגט קומען אלע צוויי וואכען זיי באזוכען.

דאס דורכמאכען פון דעם ספעציעלען שטודיום האט געדארפט געדויערען אכט מאנאטען. אבער שוין אויף דעם דריטען חודש האט ער געקראגען טעלעגראמען פון זיינע עלטערען, אז ער זאל אהיים קומען. און ווען ער איז אנגעקומען אהיים, איז אים פינסטער געווארען פאר די אויגען. זיין "געליבטע" פרוי האט אים שרעקליך פארראטען. זי האט פארפירט א ליבע מיט א קריסטליכען שכן, א פארהייראטען מאן, און איז מיט אים אנטלאפען, מיטנעמענדיג זייער קינד און זיין גרויסע ליבע, צוזאמען מיט זיינע האפנונגען אויף א גרויסער און גליקליכער צוקונפט.

דאן האט ער מער ניט געקאנט שטודירען. ער איז מער ניט צוריקגעפארען קיין טאראנטא, און אנשטאט דעם האט ער זיך ארויסגעלאזען זוכען זיין פרוי, פון וועלכער ער האט באשלאסען צו נעמען ביטערע נקמה. דאס איז געווען מיט 12 יאר צוריק און זינט דאמאלסט האט ער זי נאך ניט אויפגעהערט צו זוכען, כאטש ער האט מער ניט קיין האפנונגען זי ווען צו געפינען.

איבער דער צייט זענען זיינע עלטערען געשטארבען. זיינער אן איינציגער ברודער איז געטויט געווארען פון אן אויטאמאביל, און ער איז פארבליבען איינער אליין אויף דער וועלט. ער האט פארלוירען יעדען גלויבען אין דעם לעבען און איז געווארען א האבאו, א טרעמפ, וואס שלעפט זיך ארום פון שטאדט צו שטאדט, אין דער האפנונג, אז ערגעץ וועט ער געפינען זיין פאררעטערישע פרוי".

א קורצע געשיכטע, אבער וויפיעל טראגעדיע עס איז פאראן אין דעם.

און ער איז דאך נאר איינער פון פיעלע. וואלט מען זיך נאר צו די אלע "ברעד־ליינס" צוגעקוקט מיט מער אפענע אויגען, וויפיעל מענשליכע ליידען מען וואלט דארטען געקענט אנטדעקען — אזוי פיעל ליידען וויפיעל דאס ווירקליכע לעבען פארמאגט נאר.

קאנאדעס נייער פארטרעטער אין וואשינגטאן

צוויי וויכטיגע דיפלאמאטישע פאסטענס זענען שוין אויסגעפילט געווארען. דער ערשטער איז, מר. פוירגוזאנ׳ס באשטימונג אלס קאנאדע׳ס האי־קאמישאנער קיין לאנדאן, און דער צווייטער איז, די באשטימונג פון דעם אטאווא׳ר אדוואקאט הערידוש, אלס קאנאדע׳ס פארטרעטער אין די פאראייניגטע שטאטען. איינער איז אפגעשיקט געווארען אלס קאנאדע׳ס שליח קיין לאנדאן, און דער צווייטער וועט, אין א פאר מאנאטען ארום, איבערנעמען זיין אמט אין וואשינגטאן.

ביידע אמטען קאנען באטראכט ווערען, פון מער אדער ווייניגער א גלייכען געוויכט. ביידע זענען דיפלאמאטישע אמטען אין צוויי, פון די גרעסטע לענדער אין דער וועלט. אבער דער וואשינגטאנער אמט איז, פאר קאנאדע פון א גאנץ באזונדערער וויכטיגקייט און אינטערעס. פון אלערליי שטאנדפונקטען איז דער וואשינגטאנער אמט וויכטיג, און אפשר, צוליעב דער דאזיגער אורזאך האט עס מר. בענעט אזוי לאנג געקליבען א פאסיגען פערזאן פאר דעם דאזיגען אמט. עס איז צו גלויבען אז אין מר. הערידוש׳ן האט מר. בענעט ווירקליך געפונען די פאסיגע פערזאן פאר דעם דאזיגען אמט.

צוליעב א גאנצער צאל אורזאכען איז דער וואשינגטאנער אמט פון באזונדערער וויכטיגקייט פאר קאנאדע. ערשטענס דערפאר ווייל קאנאדע איז אזא נאענטע שכנה מיט די פאראייניגטע שטאטען, און טראץ דעם וואס קאנאדע איז אן ענגלישע דאמיניאן, איז זי אבער מערער צוזאמענגעבונדען — סאי געאגראפיש, סאי עקאנאמיש און סאי געשעפטליך — מיט אמעריקע ווי מיט ענגלאנד. צווייטענס איז דער וואשינגטאנער אמט וויכטיג ווייל קאנאדע איז היינט צו־טאג, ניט אין קיין איבעריגס גוטע "טוירמס" מיט אמעריקע. דריטענס איז קאנאדע דאך פאראינטערעסירט צו האנדלען בעסער מיט אמעריקע ווי מיט אן אנדער לאנד.

און אזעלכע אורזאכען קאנען אנגעגעבען ווערען אין די צענדליגער ווארום דער וואשינגטאנער אמט איז פון אזא גרויסער וויכטיגקייט פאר קאנאדע — באזונדערס איצט . . .

און צו דעם פאדערען זיך דיפלאמאטישע פעהיגקייטען, דיפלאמאטישע טאקטישקייט און אויך א שארפער האנדעלס חוש. מיט׳ן לאנדאנער אמט איז עס גאנץ אנדערש. דארט פאדערט זיך בלויז אימפעריאליסטישער פאטריאטיזם און פאליטישע דערפארונג — ביידע מעלות וועלכע מר. פוירגוזאן באזיצט אין א היבשער מאס. פון מר. הערידוש׳ן אבער דערווארט קאנאדע איצט א צאל וויכטיגע רעזולטאטען.

איר מעגט עס וויסען

א מאן וואס האט ניט פארזוכט דעם טעם פון שלאפען

דאס פאלגענדע נעהמען מיר ארויס פון א לאנדאנער זשורנאל:

וועט אמאל קומען א צייט ווען מענשען וועלען קענען אויסקומען אהן שלאפען? וויסענשאפטסלייט דענקען דאריבער, און מאנכע מיינען, אז דאס איז זעהר מעגליך. זיי ווילען האבען אז די מענשליכע נאטורען וועלען אמאל אין גאנצען געענדערט ווערען און מען וועט לעבען אונטער אזעלכע אומשטענדען, וואס זענען איצט שווער פארצושטעלען זיך. עס וועט קומען זאגען זיי, א צייט ווען דער איצטיגער ארט לעבען וועט זיין א זאך דער פארגאנגענהייט, און ניט נאר וועט מען פארשפארען שלאפען, נאר מען וועט אפילו אויסקומען אומגעגעסען. נאהרונג וועט דער מענשליכער קערפער מוזען האבען, אבער מען וועט זיך ניט דארפען שטאפען אזוי ווי מען שטאפט זיך איצט און געוויסע טראפענס וועלען אויפהאלטען דעם מענשען׳ס געזונט.

וואס אנבאלאנגט שלאפען, שרייבט דער זשורנאל, זעהען מיר שוין, אז מען קען אויסקומען אהן דעם. אין א דארף ניט ווייט פון לידז לעבט א מאן אלבערט פערקינס, שוין א זקן פון אכט און זיבעציג יאהר, און ער האט נאך קיינמאל ניט פארזוכט דעם טעם פון שלאפען, וויינינגסטענס געדענקט ער ניט, אז ער זאל האבען א דרעמעל געטאן.

און דער מאן איז געזונט און שטארק, טוט זיינע טעגליכע ארבייט און ביינאכט רוהט ער. זיין רוהען באשטעהט אין דעם, וואס ער זיצט אין אן ארם־שטול און לייענט צייטונגען און רויכערט א ליולקע. ביטאג רויכערט ער קיינמאל ניט. ווען ער איז באשעפטיגט, זאגט ער, ווילט זיך איהם ניט רויכערען, נאר ביינאכט, אין זיינע רוהע־שטונדען, איז דאס רויכערען א טייל פון זיין רוה.

דער אלטער שלאפלאזער איז שוין פיעלע מאל אונטערזוכט געווארען פון דאקטוירים און זיי קענען ניט אויסגעפינען די אורזאכע פון זיין ניט שלאפען.

ווען מען האט איהם געפרעגט: אויב ער פארמאכט ווען די אויגען? האט דער אלטער געענטפערט:

"קיינמאל ניט. ווען איך פרוביר פארמאכען די אויגען, לייד איך, טוט עס מיר וועה. זענען מיינע אויגען שטענדיג אפען".

דער אלטער האט אויך ערקלערט, אז ליגען קען ער ניט. ווען ער ליגט זיך אוועק, טוען איהם וועה די זייטען און דער רוקען. ער פארברענגט דאריבער זיינע נעכט זיצענדיג אנגעשפארט אין שטול.

איין דאקטאר האט געוואלט האבען, אז דער מערקווירדיגער זקן כאפט א דרעמעל מיט אפענע אויגען, אבער ער, דער אלטער אליין, לייקענט עס אפ. ער זאגט, אז ער איז גאנצע נעכט ביים פולען זינען, וואך, פונקט אזוי ווי ביי טאג.

דער הויפט וואונדער איז, וואס דער אלטיטשקער איז פיזיש פאלקאם געזונט און באזיצט מעהר כחות ווי אנדערע מענשען אין זיין עלטער.

אומצייטיגעס קינד אין א מאנספערזאנ׳ס קערפער

אן ענגלישע צייטונג, וואס געהט ארויס אין יאפאן דערצעהלט פאלגענדען זעהר טשיקאווען און אינטערעסאנטען פאל:

א צוואנציג יעהריגער סטודענט האט יאהרען לאנג געליטען שמערצען אין זיין קערפער. לעצטען סעפטעמבער האט זיך דער יונגערמאן געלאזט אונטערזוכען פון דר. סאטא, הויפט דאקטאר אין א גרויסען רעגירונגס האספיטאל אין יאמאגוטשי. דער דאקטאר האט אויסגעפונען, אז מען מוז דעם יונגענמאן אפערירען און ער האט די אפעראציאן געמאכט.

און ווי ערשטוינט איז ער געווארען ביי דער אפעראציע, ווען מען האט אין פאציענט׳ס קערפער אנטדעקט אן אומצייטיגעס קינד, בלויז דריי אינטשעס אין דורכמאס, אבער מיט אלע פארמען פון א מענשליכער באשעפעניש. מיט א מויל, אויגען, ביינער, מוסקולען, און אפילו האר.

אז אין א מענשליכען קערפער זאל זיך אנטוויקלען א קינד, מעג עס אפילו זיין, אין א גאנץ קליינעם פארמאט, איז זעהר א זעלטענע פאסירונג. פון וואנען אזא מערקווירדיגער פאל קען קומען, קען מען גענוי ניט וויסען, אבער דר. סאטא דענקט, אז דאס איז א צוטשעפעניש פון א צווילינג, וואס איז איינגעוואקסען אין דעם סטודענט׳ס לייב.

מען זאגט אבער, אז אין דייטשלאנד זאל אויך האבען פאסירט אן עהנליכער פאל. יעדענפאלס האט דר. טאקעארטשי פון קעניגליכען אוניווערזיטעט איבערגענומען דאס אויסגעשניטענע קערפער׳ל, וועלכען ער וועט גענוי אונטערזוכען מיקראסקאפיש און פארעפענטליכען די אנטדעקונגען, וואס ער וועט מאכען.

די אידישע פאריז אויף דער אידישער ביהנע

(א בריעף פון פאריז)

פון י. שעכטמאן

די אידישע פאריז הויבט אן אלץ מעהר צו באקומען איהר אייגענע פיזיאנאמיע.

מיט יאהרען צוריק איז דער פאריזער אידישער ישוב געווען א פשוט׳ער קאנגלאמעראט פון איינצעלנע אידען, פון טויזענטער יחידים, וואס זענען געקומען פון פארשיעדענע לענדער. יעדער יחיד, יעדע גרופע, האבען געהאט זייער אייגענעם פנים, און די אידישע פאריז איז געווען ניט מעהר ווי א ריין מעכאנישע צוזאמענפאסונג פון די אלע גרונט פארשיעדענע כאראקטעריסטישע עלעמענטען. א קאלעקטיווען פנים, א ספעציפישע פאריזער אידישע אינדיווידואליטעט האט דער אידישער ישוב אין פאריז ניט געהאט. ער איז געווען צו קליין אין כמות און צו שוואך און אומזעלבסטשטענדיג אין איכות, און ניט אין דער ליטעראטור, און ניט אויף דער ביהנע האט מען די אידישע פאריז ניט געקענט זעהן.

ביז ניט לאנג האט זיך נאך ניט אויסגעבילדעט דער טיפ פון א פאריזער אידען, דער ספעציפישער פאריזער אידישער לעבענס־שטייגער און ניט די ליטעראטור, און ניט די דראמאטישע קונסט האבען ניט געקענט אין דעם אידישען פאריז געפינען מאטעריאל פאר א קינסטלערישען אויסנוצונג און בעארבייטונג.

ערשט אין די סאמע לעצטע יאהרען האט זיך די לאגע אנגעהויבען צו ענדערען. דער פאריזער אידישער ישוב איז אויסגעוואקסען אין צאהל. עס האבען זיך אנגעהויבען אויסצוארבייטען ביי איהם גאנץ באשטימטע און בולט׳ע כאראקטערשטריכען, מיט יעדען יאהר איז קלאהרער געווארען, אז דער אידישער ישוב אין פאריז שטעלט שוין מיט זיך פאר א טיפ און דאס קינסטלערישע שאפען, וואס שפיגעלט אפ געטריי אלע לעבענס־דערנונגען, האט זיך אנגעהויבען צו אינטערעסירען מיט דעם דאזיגען טיפ. אין דער ליטעראטור האט מען פאראיאהרען געקענט פארצייכענען אן ערשטען געלונגענעם פרואוו צו געבען א קינסטלערישען אויסדרוק דעם טיפ פון א פאריזער אידען: דער ראמאן פון אירענא נעמיראווסקי, "דוד באלדער", האט ניט אומזיסט געהאט אזא מין גרויסען דערפאלג אין פראנקרייך און אין אנדערע לענדער. מען האט אין איהם מיט רעכט דערזעהן דעם ערשטען אנזאג אויף א ספעציפיש פראנצויזיש אידישע ליטעראטור, וואס שפייזט זיך ניט מיט נאכמאכונגען, וואס זוכט איהרע אייגענע וועגען און איהרע אייגענע אויסדרוקס־מיטלען. איצט קען מען מיט באפרידיגונג רעגיסטרירען א געלונגענעם ערשטען פרואוו צו שאפען אן אייגענעם, א ספעציפישען פראנצויזיש־אידישען רעפערטואר, און ברענגער דער אידישער פאריז אויף דער פאריזער אידישער ביהנע.

דער קאפיטעל "אידישער טעאטער" איז אין פאריז א קאפיטעל פאר זיך.

יאהרען לאנג האט מען זיך שוין באמיהט צו שאפען אין פאריז א שטענדיגע אידישע ביהנע, וואס זאל סיסטעמאטיש באדיענען דעם פאריזער אידישען עולם, וואס זאל ווערען א שטענדיגער פאסטען אין דעם קולטורעלען ביודזשעט פון דעם אידישען פאריז.

כמעט אלע אידישע אנטרעפרעניארען האבען אין משך פון די לעצטע יאהרען פארזוכט זייער גליק אין פאריז. אייניגע פון זיי זיינען געקומען ניט מעהרער ווי אויף גאסטראלען, אנדערע האבען פרובירט זיך אויף שטענדיג דא צו באזעצען; עס איז אפט אויסגעקומען אז צוויי אידישע טרופעס האבען גלייכצייטיג געשפיעלט אין פאריז; אייניגע אנטרעפרעניארען האבען געשאפען א מין וואנדער־טעאטער, וואס האט א פאר טעג אין דער וואך געשפיעלט אין איין אידישען פערטעל, א פאר טעג אין א צווייטען, א טאג אין א דריטען. די אלע פרואוון האבען זעלטען געבראכט צו באפרידיגענדע רעזולטאטען. א סך אנטרעפרעניארען האבען דערלייגט די קאפ ביי זייערע פאריזער אונטערנעהמונגען, אנדערע האבען ניט אויסגעהאלטען עטליכע חדשים, און זעלטען ווען פלעגען די ארטיסטען רעגעלמעסיג און אין דער פולער מאס באקומען זייערע מאגערע שכירות. מען האט דא שוין אויספראבירט אלע מעגליכע מינים פון טעאטער: דראמא, אפערעטע, גוטע אנסאמבלען און איינצעלנע "סטארס" — עס איז זעלטען ווען געלונגען אויף לאנג צו דעראבערען דעם אינטערעס און דעם באזוך פון דעם ברייטען אידישען עולם.

פאר דעם זיינען זעלבסטפארשטענדליך פאראן פארשיעדענע און אפט טיעפע סיבות. איינע פון די דאזיגע סיבות איז אבער בלי שום ספק געווען דער כאראקטער פון דעם רעפערטואר. וואס מען פלעגט ניט שפיעלען מעלאדראמא, טראגעדיע, אפערעטא, — אלץ איז געווען אזוי מיילען־ווייט פון דעם געשמאק, פון די פארשטעלונגען און פון דעם לעבענס־שטייגער פון דעם פאריזער אידען, אז ער פלעגט אוועקגעהן פון טעאטער אן ענטוישטער, אפט שלעכט פארשטעהענדיג וועגען וואס עס האנדעלט זיך דארטען. אויף דער אידישער ביהנע הערשען נאך היום כמעט אויסשליסליך אמעריקאנישע אידישע פיעסעס. אמעריקא איז געווען דאס געבורטסלאנד פון דעם אידישען טעאטער, און צו זיין ספעציפישען פובליקום זיינען נאך ביז היינט צוגעפאסט אי די סוזשעטען, אי דער קאלאריט, אי די שפראך פון כמעט אלע אידישע טעאטער שטיק. די אידען פון ניו יארק האבען זעלבסטפארשטענדליך זייערע ספעציפיש־אמעריקאנישע ליידען און פריידען, זייער צוגאנג צו די מענשליכע געפיהלען, זייערע אייגענע פראבלעמען, זייער אייגענע שפראך. און א דורכשניטליכער פאריזער אידען איז אפט פשוט שווער מיטצופיהלען דער "אמעריקאנישער" טראגעדיע, וואס שפיעלט זיך פאנאנדער אויף דער ביהנע, צו פארשטעהן דעם שטארק־אנגליזירטען זשארגאן פון דער ניו יארקער גאטא, וואס איז אזוי רייך אנגעזעטיגט מיט ענגלישע ווערטער. א פאריזער איד האט זיין אייגענע שפראך, וואס איז שוין אנגעזאפט מיט פראנצויזישע ווערטער און אויסדרוקען. ער האט זיין אייגענעם לעבענס־שטייגער, זיין אייגענע געטא, און אינסטינקטיוו זוכט ער אויף דער ביהנע דעם פארקערפערטען אויסדרוק פון זיין שפראך.

די טרופע פון יוליוס אדלער, וואס שפיעלט איצט אין פאריז, האט געמאכט אן אינטערעסאנטען פרואוו צו געבען אן ענטפער אויף דער דאזיגער בארערפעניש. דער אידישער שריפטשטעלער און זשורנאליסט נ. פראנק האט אנגעשריבען א ראמאן "די זינדיגע מוטער", און יוליאוס אדלער האט דעם סיזשעט איבערגעארבייט פאר דער סצענע. דאס איז די ערשטע פאריזער אידישע דראמע.

דער סיזשעט גופא איז אינ׳ם גרויסען גאנצען א גאנץ באנאלער. א אידיש מיידעל האט מיט 18 יאהר צוריק "פארפיהרט א ליעבע" אין פאריז מיט א טיפיש־אידישען דאן זשואן. עס איז געקומען די צייט און זי האט געבוירען א טאכטער. דאס אומגעזעצליכע קינד האט זי אפגעגעבען אין פריווט און אליין איז זי אפגעפאהרען אין אמעריקא. דארטען איז זי געווען 18 יאהר, איז געווארען רייך און וואלט געקענט זיין גליקליך אבער דער געדאנק וועגען דער פארלארענער טאכטער האט איהר ניט געלאזט רוהען. און נאך אן אכצעהן־יאהריגער אפוועזענהייט קומט זי צוריק אין פאריז, כדי צו געפינען איהר קינד. דאס קינד איז אבער דערווייל געווארען א יונגע מיידעל, וואס לעבט נאך לעבען, נאך דער ברייטער וועלט. און זי לאזט זיך פארפיהרען פון זעלבען מאן, וואס האט אמאל פארפיהרט איהר מוטער; זי אנטלויפט מיט איהר אייגענעם פאטער, וואס ווייס ניט, אז דאס איז זיין טאכטער. נאך לאנגע זוכענישען געפינט דאך די מוטער איהר אונגליקליך קינד; דער פראפעסיאנעלער דאן זשואן דערשיסט זיך.

דאס איז דער סיזשעט. ער איז טיפיש פאר דעם פאריזער טעאטער. מעלאדראמאטיש און פאטעטיש, ווי עס פאסט פאר א פאריזער טעאטערשטיק, די ווירקונג פון דער פראנצויזישער ביהנע לאזט זיך דייטליך שפירען. ניט דאס איז אבער דאס כאראקטעריסטישע און דאס אידיש־ווערטפולסטע פון דער "זינדיגער מוטער". אינטערעסאנטער און וויכטיגער פאר אלץ איז דער קאנטראסט צווישען דעם אידישען פאריז מיט 18 יאהר צוריק און דעם אידישען פאריז פון היינט. אין דעם אכצעהניאהריגען צייט־אפשניט האט זיך אלץ געביטען. פאר דער מלחמה בעת די זינדיגע מוטער איז צום ערשטען מאל געווען אין פאריז און האט איבערגעלעבט איהר ליעבעס טראגעדיע, האט דער פאריזער אידישער ישוב נאך ניט געהאט אן אייגענעם לעבענסשטייגער, אייגענע טיפען.

איצט זעהען מיר אויף דער ביהנע דאס ספעציפישע פאריזער געטא. דעם "פלעצעל" מיט זיינע אלטע געבויגענע הייזער, מיט זיינע אייגענע קרומע געסלאך מיט זיין געמיש פון פראנצויזישע און אידישע לעבענס־עלעמענטען. מיר זעהען דעם מערקווירדיגען, כמעט סימבאלישען האלב־משוגענעם, שוויינגענדיגען "משיח" אין מיטען גאס.

די דעקאראציע פון דעם פלעצעל איז אזוי היימיש, אזוי נאהענט, דעם טעאטער עולם, אז ער אפלאדירט שוין ווי נאר דער פארהאנג הויבט זיך אויף. ער זעהט בעקאנטע טיפען. ער דערקענט ליכטיגע און טונקעלע געשטאלטען, ער דערמאהנט זיך וועגען דער ערשטער, פאר׳מלחמה׳דיגער אידישער אימיגראציע, מיט איהרע פארטיי - לייט און איהרע פארטיי וויכוחים. דער גאנצער אינטערעס פון דער דראמע ליגט אין דער סביבה, וואו עס שפיעלט זיך פאנאנדער די גאנצע דראמאטישע האנדלונג.

א דערפאהרענער און קלוגער רעזשיסאר, האט יוליוס אדלער ניט ארויסגערוקט אויף׳ן ערשטען פלאן נאר די דריי הויפט העלדען; אין דער פיעסע שפיעלען 35 פערסאנאזשען — און יעדער פון זיי לעבט, האנדעלט, שטעלט מיט זיך פאר אן אויסגעשפראכענעם און בולט׳ן מענשען־טיפ און דעריבער באריהרט די פיעסע די פארשידענסטע זייטען פון דעם פאריזער אידישען לעבען, רעדט צום הארצען פון יעדען צושויער, שאפט ביי איהם דעם באפרידיגטען געפיהל פון "היימישקייט". די אידישע פאריז האט געפונען איהר טעאטראלישען אויסדרוק, מיט אלע מעלות און מיט אלע חסרונות פון דעם ספעציפיש פאריזער אידישען טיפ.

וועט דאס בלייבען ניט מעהר ווי אן ערשטע שוואלב, וואס מאכט נאך ניט קיין פריהלינג? אדער וועט "די זינדיגע מוטער" זיין דער ערשטער אנזאג פון אן אייגענארטיגער לעבענס בעפרייטער פאריזער אידישער ביהנע קונסט, וואס וועט פארטרייבען די סקארבאווע און נמאס־געווארענע אמעריקאניש־אידישע אפערעטעס און דראמעס, וואס זאגען גארניט, ניט דעם מוח און ניט דער נשמה פון דעם היינטיגען פאריזער אידען?

די לינקע זייט פון ענגלאנדס פאליטיק אין א"י

וועגען א זעהר אינטערעסאנטען און אקטועלען בוך, וואס איז אקארשט ארויס פון דרוק.

פון ז. קאטלער (ירושלים)

אין פארלויף פון די יאהרען 1925-1930 האט דר. א. גראנאווסקי געשריבען און פארעפענטליכט אין דייטש, 4 גלענצענדע וויסענשאפטליכע ווערק, אין וועלכע ער האט זיך ארויסגעצייגט אלס א גרויסער מומחה אין אלע פראבלעמען פון בארדען און קאלאניזאציאן, באזונדערס אין ארץ ישראל.

און ער איז אלס אזעלכער אנערקענט געווארען ניט בלויז פון פריינד, אבער אויך פון פיינד, אפילו אויך פון דער ענגלישער רעגירונג אין ארץ ישראל.

זענען טאקי אלע זיינע דערמאהנטע ווערק שוין איבערזעצט און ארויסגעגעבען געווארען אין ענגליש, פראנצויזיש און אנדערע שפראכען, און מיט זיינע מסקנות אין די זעלבע ביכער זיינע, האט זיך די ארץ ישראל׳דיגע רעגירונג זעהר שטארק באנוצט אין איהרע געזעצען און רעגולאציעס, באזונדערס בנוגע דער בארדען באשטייערונג אינ׳ם לאנד.

אנהויב פון איצטיגען יאהר, 1931, האט אונז דער זעלבער ווירדיגער אויטאר דר. גראנאווסקי, באשאנקען מיט א שפאגעל נייעם בוך, וואס איז אקארשט ערשינען פון דרוק אין ענגליש מיט דעם טיטול "לענד ענד די דזשואיש רעקאנסטרוקשאן אין פאלעסטינע" (בארדען און דער אידישער ווידעראויפבוי אין ארץ ישראל), וואס איז אין געוויסע הינזיכטען נאך אינטערעסאנטער פון זיינע פריהערליגע ווערק, באזונדערס צוליעב זיין גרויסע אקטועלישקייט.

דאס בוך איז פארטיילט אין צוויי באזונדערע טיילען.

דער ערשטער טייל, וועלכער צעהלט 10 קאפיטלאך, איז גענצליך געווידמעט דער קריטיק פון דער "בארדען מאנגעל טעאריע", וואס סער דזשאהן האפ. סימפסאן (דער ספעציעלער שליח פון דער ענגלישער סאציאליסטישער רעגירונג צו שטודירען דעם עקאנאמישען צושטאנד פונ׳ם אידישען אויפבוי אין ארץ ישראל) האט געמאכט פאר דעם פונדאמענט פון אלע זיינע מסקנות אין זיין טרויעריג בארימטען באריכט איבער דער אידישער קאלאניזאציע אין ארץ ישראל.

דער צווייטער טייל פון זעלבען בוך, וואס צעהלט 13 קאפיטלאך, איז געווידמעט דער פראגע פון פרייען בארדען קויף און פארקויף אין ארץ ישראל און איז געשריבען געווארען (ווי דער מחבר ערקלעהרט אין זיין הקדמה צו זעלבען בוך), נאך איידער סימפסאנס באריכט איז באקאנט געווארען און גאר אין פארבינדונג מיט די דאפעלט צירקולירענדע קלאנגען איבער דער מעגליכקייט פון פארבאט אויף בארדען טראנסאקציעס אין ארץ ישראל.

אין דעם ערשטען טייל פון זיין נייעם בוך בעווייזט דר. גראנאווסקי מיט שלאגענדע פאקטען, אז די בארדען פראבלעמען אין ארץ ישראל זיינען זעהר קאמפליצירט און אז דער פונדאמענטאלער מאטעריאל און די סטאטיסטישע ציפערען איבער דער בארדען פראגע אינ׳ם לאנד זענען אזוי מאגער, אז די דאזיגע פראגע פאדערט א זעהר ערנסטען צייט־לאנגען און פארזיכטיגען שטודיום און נאכדענקען, וואס מען קען בשום אופן ניט באוויזען אין פארלויף פון בלויז אייניגע וואכען.

דער גאנצער סטאטיסטישער מאטעריאל, וועלכען מר. סימפסאן האט געזאמעלט איז אנטווידער גענצליך ווערט — און נוצלאז, אדער מען קאן זיך אויף איהם גאר ניט סומך זיין, ווי דאס איז צו זעהן פון דעם באריכט זעלבסט, וואו עס ווערען שטענדיג איבערגעחזרט די ווערטער "שאצונגען", "השערות", "מען דענקט", "מען גלויבט" א. ד. ג. און וואו די שאצונגען און השערות פון איין רעגירונגס בעאמטען אונטערשיידען זיך פון די שאצונגען און השערות פון אן אנדער בעאמטען אין דער זעלבער רעגירונג, און זעהר אפט שטימען די דאזיגע שאצונגען לגמרי ניט מיט דער ווירקליכקייט.

און זאגאר סימפסאן זעלבסט אין זיין זעלביגען באריכט (זייט 144) גיט צו, אז —

"ביז מען וועט ענדיגען מעסטען די לאנד (וואס די רעגירונג טוט איצט) און מען וועט מאכען די פאלקסצעהלונג (וואס וועט געשעהן ערשט אין קומענדען יאהר), איז עס אונמעגליך צו באשטימען די ווירקליכע מאס פון דעם בארדען־שטח וועלכען מען קען קולטיווירען און די צאהל פון די אראבישע פאמיליען, וועלכע נויטיגען זיך אין בארדען".

און טראץ דעם אלעמען, און טראץ זיין אזוי קורצען ווייל׳ען (קוים 9 וואכען!) אינ׳ם לאנד האט סער סימפסאן דאך עס געפונען פאר מעגליך צו מאכען די פאלגענדע באשטימטע ערקלעהרונגען:

1. ארץ ישראל פארמאגט איצט (ניט 12,233,000 דונאם בארדען ווי די ציוניסטען זאגען) נאר בלויז 6,590,000 דונאם בארדען, וועלכער איז פאסיג פאר קאלאניזאציאן.

2. אפילו ווען זיין אנטוויקלונגס פלאן זאל פארווירקליכט ווערען וועט ארץ ישראל אויך דאן האבען פלאץ פאר בלויז 20 טויזענט נייע ערדארבייטער פאמיליען.

3. דער אידישער נאציאנאל פאנד באזיצט אן איבעריג גרויסען בארדען רעזערוו .און —

4. ער איז שולדיג דערין, וואס 12 טויזענט אראבישע פאמיליען זיינען בארדענלאז.

און אויף דעם גרונד פון אזעלכע גרונדלאזע ערקלעהרונגען מאכט סער סימפסאן נאך אזעלכע פארשלעגע, אז ווען חלילה ,אנגענומען, וואלטען זיי פאראליזירט אויב ניט טאקי לגמרי אפגעשטעלט פאר א געוויסע צייט אין דער צוקונפט אלע ווידעראויפבויאונגס באמיהונגען פון אונזער פאלק אין זיין לאנד.

ווי אזוי און ווארום איז סער סימפסאן געקומען צו זיינע דערמאהנטע ערקלעהרונגען און פארשלעגע?

ווי אזוי און ווארום איז ביי דער ארץ ישראל׳דיגער רעגירונג געבוירען געווארען דער ווילען און דער פלאן צו פארבאטען די בארדען־טראנסאקציעס אין דעם לאנד?

וואס ליגט אין דעם אונטערגרונד פון סער סימפסאנס באהויפטונגען און פארשלעגע אין דער רעגירונגס ווילען און פלענער?

אויף די אלע דערמאהנטע פראגען ענטפערט דר. גראנאווסקי אין זיין דערמאהנטען אקארשט ערשינענעם בוך, ניט מיט פלפול־פובליציסטיק און דריידעל־פשט׳לאך, נאר מיט שטרענג וויסענשאפטליך רעווידירטע ציפערען און אויגענשטעכענדע לעבעדיגע פאקטען פון דער נאקעטער ווירקליכקייט, צוליעב וואס דאס בוך איז זעהר באלעהרענד און לעזט זיך דאך מיט אזא אינטערעס ווי אן עכט אינטערעסאנטער ראמאן.

ווי שוין געזאגט איז דאס בוך ערשינען לעת עתה בלויז אין ענגליש און אין העברעאיש, צוויי שפראכען וועלכע זענען פרעמד צו די גרויסע אידישע מאסען, וועלכע אינטערעסירען זיך אזוי שטארק מיט די פראבלעמע ארץ־ישראל, ענגלאנד סימפסאן.

און פאר דעם געגנוס פון די דאזיגע מאסען וועל איך אין מיין נעקסטען ארטיקעל געבען פון דערמאהנטען בוך אן עקסטראקט, ריכטיגער געזאגט: די אינטערעסאנטע, ממש שטוינענדע פאקטען בנוגע דער לינקער זייט פון ענגלאנד׳ס פאליטיק אין ארץ ישראל.

א גוטער תירוץ

באס (צו אן אנגעשטעלטען): — אין דער פריה קומסטו דער לעצטער און אין אווענט גיהסטו אהיים דער ערשטער.

אנגעשטעלטער: — געוויס. איך קען דאך ניט אי אין דער פריה אי אין אווענט זיין דער לעצטער.